

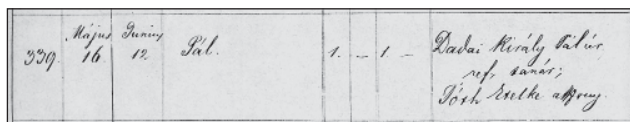
Sőregi Zoltán

Újabb kiegészítések Király Pál életrajzához

A z Abaúj megyei származású dadai Király család budapesti jelenlétével kapcsolatban az első ismert adat 1873-ból származik: idősebb Király Pál hosszabb külföldi tanulmányútról hazatérve a fővárosba költözött, és előbb a Budapesti Református Gimnázium tanára lett, majd 1880-tól a Budapesti Állami Tanítóképezdén, a Pedagógiumban a magyar nyelv és irodalom tanára volt². 1878-ban vagy 1879-ben feleségül vette Tóth Etelkát, aki előző házasságából már két fiút nevelt. A Király házaspár első közös gyermeke, a későbbi fegyvertervező 1880. május 16-án született. Az újszülöttet június 12-én keresztelte meg a Kálvin téri református templomban Török Pál lelkész³. A házaspárnak az első fiú születését követően még két gyermeke született (József és Etelka). A feleség 1886. július 2-án elhunyt⁴, ezt követően az idősebb Király Pál Gyurmán Gizellát vette feleségül⁵.

Király Pál keresztszülei: Tóth Dezső „biharmegyei főügyész” (az anya testvére), dr. Király Istvánné Nagy Gizella (az apa testvérének felesége), valamint „Morin Adolf úr gyár- és földtulajdonos francziaországban, Dieulefitben”. A harmadik keresztszülővel kapcsolatban érdemes egy kis kitérőt tenni. Árulkodó lehet a származási hely: Dieulefit ma mintegy 3000 fős település Franciaországban, Drôme megyében, az Auvergne-Rhône-Alpes régióban. De 1880-ban még Dauphiné tartomány része volt, ugyanebben az időben pedig Király Pál a Société d'astronomie populaire de Dauphiné (Dauphinéi Csillagászati Társaság) tiszteleti tagja volt⁶. Ugyancsak az ifjabb Pál születésének éve körül (1879–1881-ben) fordította le a protestáns valláshoz sok szállal kötődő Élisée Reclus: A Föld című könyvét. Az apa – sárospataki tanulmányai után – iskoláit nyugat-európai protestáns egyetemeken folytatta. Valószínűleg ott került kapcsolatba olyan francia protestáns tudósi körökkel, akik révén olyan élénk délkelet-franciaországi kapcsolatai alakultak ki, hogy még első fiának keresztapjául is ottani ismerősét, az említett Adolphe Paul Morint (1825 Dieufit – 1891 Diuifit)⁷ választotta⁸.

1. ábra. Király Pál születési bejegyzése

ÖSSZEFOGLALÁS: Dadai Király Pál gépészmérnök, több kitűnő fegyver tervezője volt. Életútját illetően csak hézagos információk kaptak nyilvánosságot, a vele kapcsolatban napvilágot látott publikációk inkább fegyvertervezői munkásságát taglalták. Származására vonatkozóan a Haditechnika 2016/5. számának 66. oldalán közöltek új, figyelemre méltó adatokat¹. Király Pál gépészmérnöki tevékenységének kutatását és bemutatását avatottabb szerzőknek átengedve, szeretnénk olyan új információkat közzé tenni, amelyek a neves fegyvertervező életének egyes fordulatait más oldalról is megvilágítják.

KULCSSZAVAK: Király Pál, Magyar Királyi Honvédség, fegyverzettechnikai fejlesztés, életrajz

A Király család 1886-ig lakott a József körút 46. II emeletén, majd az I. kerületbe, a Pálya utca 5. szám alá költöztek: Tóth Etelka gyászjelentésén már ez a cím szerepelt. Ezt követően ismeretlen időpontban a Mozdony utca (ma Kiss János altábornagy utca) 6. szám alá költöztek, majd idősebb Király Pál Budenz József nyelvész özvegyétől 1892. június 4-én megvásárolta az I. kerület, Lisznyay utca 17. szám alatti ingatlant 10 000 forintért⁹. Ezt követően hosszabb ideig, de legalább az apa haláláig ott lakik a család. Idősebb Király Pál 1902. október 12-én hunyt el, halála után a Budapesti Állami Tanítóképezde nagytermében ravatalozták fel, majd a németvölgyi temetőben helyezték végső nyugalomra¹⁰.

Király Pál lakóhelyét illetően a következő adattal 1908-ból rendelkezünk, ekkor mostohaanyjával¹¹ élt a VIII. kerület, Népszínház u. 44. szám alatt. Abban az évben testvérei közül Etel már valószínűleg férjhez ment, míg József öccse már korábban (1906. január 7-én) elhunyt¹². A fiatal gépészmérnök 1908-tól kezdte szakmai pályafutását a Magyar Királyi Mérésügyi Hivatalnál. Valószínűleg ezzel megjavult anyagi helyzetük is, így mostohaanyjával 1911-ben visszaköltözött a folyó jobb partjára, az I. kerület, Kende u. 12. szám alatt vásároltak ingatlant. Itt hosszú ideig lakott, utolsó ismert (1938-as) címe is ez. A Kende utcai épület megvásárlásához valószínűleg kölcsönt is felvettek, erre utal a Schilling Rudolf közjegyző iratai között fellelhető törlesztési terv¹³.

Mint már eddig megjelent életrajzaiban is olvasható, Király Pál 1898–1902 között a Királyi József Műegyetem hallgatója volt. Ezt követően egyéves önkéntesként katonai szolgálatra vonult be Kassára, a „Ferenc Ferdinánd főherceg” 6. tábori ágyús ezredhez. Háborús katonai szolgálatot már a 27. tábori ágyús ezred által felállított 127. tábori tüzérezred kötelékében teljesített. Többször volt a harctéren, ugyanakkor betegségei miatt hosszabb ideig ápolták kórházban, illetve lábadozóként a pótütegénél teljesített szolgálatot¹⁴. 1914. december 1-jétől tartalékos tüzérfőhadnagygyá nevezték ki, majd 1916. augusztus 18-ával átkerült a tényleges állományba, ahol 1918. február 20-án századosi rendfokozatba lépett elő, 1917. november 1-jei ranggal. A háború vége vélhetően még katonai szolgálatban érte, hiszen 1918 februárjában kelt kitüntetési felterjesztésében¹⁵ egy hegyiágyús üteg parancsnokaként említik. 1928-as levelében pedig így ír erről az időszakról: „... előadom,

ABSTRACT: Mechanical engineer dadai KIRÁLY Pál was a designer of many excellent weapons. As far as his course of life is concerned, imperfect information was published, publications about him come to light covered mainly his weapon construction activity. New and notable data on his origin were made known on the page 66 of the Vol.5/2016 of the bimonthly periodical Haditechnika. Giving more practiced authors the opportunity to analyse KIRÁLY Pál's weapon design activity, there will be published such new information clarifying certain changes in life of the famous weapon designer in another aspects.

KEY WORDS: KIRÁLY Pál, Royal Hungarian Army, weapon technology development, biography

hogyan a szolgálaton kívüli állományba való helyezettésem arra való hivatkozással történt, hogy már 1919-ben polgári szolgálatba léptem. Ez azonban kizárólag abból az okból történt, hogy kivonjam magamat az akkoriban oly szégyenletes katonai „szolgálat” alól. A vörös regime után ezt szóbelileg jelentettem akkori feljebbvalóimnak, akik eljárásomat helyeslőleg sőt elismerőleg tudomásul vették.”¹⁶

Az összeomlást követően 1919. február 11-én újra elfoglalta állását a Magyar Királyi Mértékügyi Intézet kötelékében, ahol az ebben az időben ott működő fegyvervizsgáló próbaállomáshoz osztották be. A Tanácsköztársaság bukása után a Kereskedelmi Minisztériumtól illeték nélküli szabadságot kért és – tisztviselői mivoltát elhallgatva – 1919. október 1-jétől 1920 végéig századosi rendfokozatban a Nemzeti Hadseregben szolgált, valószínűleg a HM elnöki osztályának állományában. Pontos beosztása ismeretlen, ugyanakkor valószínűsíthető, hogy a Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályának állományába tartozott.¹⁷ A fegyvervizsgáló próbaállomást 1921. október 7-én a magyar királyi Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet kötelékébe osztották be, ezzel együtt Király Pál mértékügyi főfelügyelő is ennek állományába került.¹⁸ A Kereskedelmi Minisztériumtól kapott szabadságának letelte után ezúttal katonai parancsnokságától kért egy év illetmény nélküli szabadságot és polgári állását ismét elfoglalta. Ennek jelentését elmulasztotta, a honvédségtől 1921. november 1-jétől átmeneti viszonyba helyezték, amit nem tehettek volna meg, mivel polgári állami szolgálatban állt. Közben más területen is szembekerült a szabályokkal: 1920 végén a katonai büntetőtörvénykönyv 408. paragrafusa alapján eljárás alá vonták. A vizsgálat során Király hivatkozott harc-téren szerzett súlyos betegségeire (tifusz, vérhas) és a fáradalmakra, amelyek „idegeit oly mérvben támadták meg, hogy azok állapota cselekedetének tudatát és szabad elhatározó képességét kizárták”¹⁹.

Az ügyben a 2. körletkórház megfigyelés alá vonta, ennek eredménye szerint Király Pál „súlyos ideggyengeségszervenvedőegyen, akinek szabad elhatározó képessége csaknem teljesen ki volt zárva a cselekményt illetően. A baj a harctéri fáradalmak és az ott szerzett betegség következménye”.²⁰ A budapesti 1. vegyesdandár parancsnokság ügyésze 1922. június 8-án megszüntette az eljárást, mivel „az orvosszakértői vélemény bár nem teljesen határozott formában, a beszámíthatóságot mégis olyan módon kizártnak jelenti ki, hogy a kbtvk. 3. par. szerint a büntettként való büntetőjogi beszámításra elegendő alapot nem hagy”.²¹

A Mértékügyi Intézetnél katonai szolgálatát, illetve átmeneti viszonyba kerülését nem jelentette, így miután annak keretei között 1924. augusztus 1-jéig főleg fegyvertechnikai kísérletekkel foglalkozott, – tisztviselői állományviszonyának érintetlenül hagyása mellett – tanulmányi szabadságra távozott.²² Még ugyanebben az évben a svájci Neuhausenba²³ utazott, ahol a Schweizerische Industrie Gesellschaft (SIG) fegyvergyár biztosította számára a kísérletek folytatásának lehetőségét. A Kereskedelmi Minisztérium évről évre meghosszabbította tanulmányi szabadsá-

gát, de távolléte vélhetően egy idő után problémákat okozott, mert 1928. március 18-án a honvédelmi miniszterhez írt kérvényében²⁴ kezdeményezte állományviszonyának rendezését. Állandó jövedelem és pozíció szerzése céljából megkísérelte elérni, hogy addigi szolgálaton kívüli (szkv.) viszonyából nyugállományú lehessen. Levelében arra hivatkozik, korábban már kérte (tisztviselői) nyugállományba helyezését a Kereskedelmi Minisztériumtól, ahol elutasították kérvényét.

Király Pál kérvényével láncreakciót indított el a minisztérium berkein belül. A minisztérium 3/d²⁵ osztályának vezetője, Rumpelles Kornél vezérkari ezredes kérelmét támogatónak terjesztette fel, azzal, hogy „Király Pál százados szerkesztményei közül a golyószóró már végleges megoldást talált, nagyon fontos, azonban ránk nézve is, hogy a többi /:automata puska, szabványos és nehéz, valamint megfigyelő gp. /: is kivételre kerülhessenek”²⁶. Az osztály által készített felterjesztésre a honvédelmi miniszter²⁷ 1928. május 3-án azzal válaszolt, hogy „Király Pál szkv. századost értesítse, hogy nyugellátásában való részesítés végett előterjesztett kérelme, törvényes alap hiányában figyelembe vehető nem volt”. Ugyanakkor lehetőség nyílt arra, hogy a megfelelő okmányok beszerzése után Király Pált visszaténylegesítsék, hogy aztán szabályszerűen nyugállományba kerülhessen. Erről Rumpelles tájékoztatta a Svájcban tartózkodó Királyt, aki 1928. október 30-án újabb levélben folyamodott a honvédelmi miniszterhez. Ebben már nyugállományba helyezése helyett visszaténylegesítését kérte. A kérelem szolgálati úton a Magyar Királyi Honvédség főparancsnokáig²⁸ jutott, aki 1929. január 31-én kelt levelében tájékoztatta a honvédelmi minisztérium 8. (tisztviselői) osztályát, hogy a kérelmet Király magas korára és korábbi büntetőügyének körülményeire való hivatkozással a visszaténylegesítési kérelmet elutasította.

Király Pál valószínűleg egyéb, informális csatornákon is megpróbálta elérni célját, mert 1929. március 22-én Magyarország kormányzójának Katonai Irodája betekintés céljából bekérte az ügyben keletkezett iratokat. Erre talán némi magyarázat lehet Király újabb kérvényének pár sora: „... a tényleges szolgálatból való kilépésem (1920. okt.) óta, akkori súlyos beteg állapotom mellett, valamint később is, külföldre utazásomig (1924. júl.) úgyszólván kizáróan és megszakítás nélkül a Kormányzó úr ő Főméltósága, illetőleg a Honvédelmi Miniszterium megbízásából végzett fegyverszerletekkel foglalkoztam. Külföldi tartózkodásom alatt ugyanezt a munkát végeztem és végzem, nagyobb eszközökkel...”²⁹

A betekintés végeredményéről nem állnak rendelkezésre információk, de annyi bizonyos, hogy Király Pál 1945-ben szolgálaton kívüli tüzérszázadosként használta rendfokozatát, tehát vélhetően sem a visszaténylegesítés, sem a szolgálati nyugállományba helyezés nem járt sikerrel. Ugyanakkor polgári személyként a M. Kir. Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet munkatársaként tevékenykedve minisztériumi tanácsossá nevezték ki és így került nyugállományba is, vélhetően 1941-ben.

JEGYZETEK

1 Hatala András–Pap Péter: További adalékok Király Pál munkásságához I. rész. In: Haditechnika, 2016/5., 65–69.o.;

2 [https://hu.wikipedia.org/wiki/Király_Pál_\(pedagógus\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Király_Pál_(pedagógus)). Mentés időpontja 2016.12.23.;

3 Kálvin téri református egyházközség 1880. évi Keresztelési Anyakönyve, 43. oldal, 339. folyószám. Az információért köszönetet mondok Karsai Baláznak;

4 Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kísíromtatványtár gyászjelentés-gyűjtemény, Király Pálné gyászjelentése;

5 Uo., Király Pál gyászjelentése;

6 [https://hu.wikipedia.org/wiki/Király_Pál_\(pedagógus\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Király_Pál_(pedagógus)). Mentés időpontja 2016.12.23.;

- 7 <http://www.gen-gen.ch/MORIN/Adolphe+Paul/90853> Mentés időpontja 2016.12.23.;
- 8 Második fiának, az 1881.07.12-én született Józsefnek a keresztszülei már „csak” dadai Király József (idősebb Király Pál testvére) és felesége, Gööz Mária voltak.;
- 9 Rupp Zsigmond közjegyző iratai. Budapest Főváros Levéltára Közjegyzői okiratok VII.151 - 1892 - 0546. <https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Kozjegyzoi/209306/?list=eyJxdWVyeSI6ICJkYWRhaSBraXJcdTAwZTFseSBwXHUwMGUxbCJ9>. Letöltés ideje 2016.12.29.;
- 10 Király Pál gyászjelentése;
- 11 Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1880-1928. Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1880-1928library.hungaricana.hu/hu/view/BPLAKCIMJEGYZEK_19_1907/?pg=0&layout=s. Letöltés ideje 2016.12.29.;
- 12 Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtár gyászjelentés-gyűjtemény, Király József gyászjelentése;
- 13 Budapest Főváros Levéltára Közjegyzői okiratok VII.186.a - 1911 - 0500.; <https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Kozjegyzoi/439567/?list=eyJxdWVyeSI6ICJkYWRhaSBraXJcdTAwZTFseSBwXHUwMGUxbCJ9>. Letöltés ideje 2016.12.29.;
- 14 A HM HIM HL Bécsi Kirendeltségétől kapott iratmások a szerző birtokában. A segítségért köszönet illeti dr. Számvéber Norbertet.;
- 15 Uo.;
- 16 Hadtörténelmi Levéltár Honvédelmi Minisztérium Titkos 8. osztály 1928., irat száma 84210. Az információ ellentmond az eddig ismerteknek. Vö. Hatala-Papp: További adalékok....;
- 17 Hadtörténelmi Levéltár Honvédelmi Minisztérium 1922. elnöki 13. osztály, Bűnügy 14885;
- 18 Hadtörténelmi Levéltár Honvédelmi Minisztérium Titkos 8. osztály 1928., irat száma 84210;
- 19 Hadtörténelmi Levéltár Honvédelmi Minisztérium 1922. elnöki 13. osztály, Bűnügy 14885;
- 20 Uo.;
- 21 Uo.;
- 22 Hadtörténelmi Levéltár Honvédelmi Minisztérium Titkos 8. osztály 1928., irat száma 84210;
- 23 1938. óta Neuhausen am Rheinfell;
- 24 Hadtörténelmi Levéltár Honvédelmi Minisztérium Titkos 8. osztály 1928., irat száma 84210;
- 25 Tekintettel arra, hogy Rumpelles Kornél a jelzett időszakban a magyar királyi Honvéd Haditechnikai Intézet parancsnokaként tevékenykedett, vélhetően, hogy a 3/d megjelölés rejtésként szolgált. A témában bővebben lásd Hajdú Ferenc mérnök alezredes: A Haditechnikai Intézet történetének és működésének vizsgálata 1920-tól 1990-ig, illetve Spáczay Hedvig: A Honvédelmi Minisztérium szervezeti változásai a Horthy-korszakban: I. rész, 1919–1935.;
- 26 Hadtörténelmi Levéltár Honvédelmi Minisztérium Titkos 8. osztály 1928., irat száma 84210;
- 27 A kérdéses időpontban a miniszteri pozíciót gróf körösszegi és adorjáni Csáky Károly lovassági tábornok (Szepesmindszent, 1873. április 10. – Budapest, 1945. április 30.) töltötte be.;
- 28 A jelzett időpontban a beosztást vitéz bulcsi Janky Kocsárd lovassági tábornok (Déva, 1868. február 11. – Debrecen, 1954. október 20.) töltötte be.;
- 29 Hadtörténelmi Levéltár Honvédelmi Minisztérium Titkos 8. osztály 1928., irat száma 84210;

(Fotó a szerző gyűjteményéből.)

Fekete László – M. Szabó Miklós:

A Katonai Műszaki Főiskola története 1967–1999

A könyv célja, hogy megismertesse az olvasókkal a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola, majd – későbbi nevén – Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola oktatóinak és hallgatóinak mindennapi életét. A katonai műszaki főiskolai képzés 33 éves története bizonyítja, hogy az „alma mater” falait elhagyó, katonai és szakmai ismeretekkel felvértezett tisztek a korszerű technika üzemeltetésére, üzemben tartására, valamint a parancsnoki feladatok ellátására egyaránt felkészültek. A kötetből kronológiai sorrendben megismerhető mindaz a sokoldalú tevékenység, amit a katonatiszté válás folyamata jelent. Az oktatás mellett az intézményben nagy hangsúlyt kapott a tudományos munka, a sport, valamint a kulturális tevékenység. A könyv áttekinti a bemutatott szakterületre jellemző történelmi előzményeket: a nemzetközi helyzetet meghatározó fontosabb eseményeket az 1967–1999 közötti években, illetve a magyar belpolitikai helyzetet meghatározó fontosabb eseményeket 1967-től 1999-ig. Kitér a Magyar Néphadsereg, majd a Magyar Honvédség fejlődésének főbb mutatóira is az 1967–1999 közötti időszakban. A kötet első fő fejezete a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolával (1967–1990) foglalkozik, ismertette a felsőfokú szaktechnikusok képzését (1967–1973), az üzemmérnöktisztek képzését (1973–1981), illetve az integrált tisztképzést (1981–1986) és a visszalépés éveit (1986–1990). A kötet második fő fejezete a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola (1990–1999) történetével foglalkozik, amelyben bemutatásra kerül a mérnöktisztek képzése (1990–1999). A könyv mellékletei bemutatják a Katonai Műszaki Főiskola vezetőit (1967–1999), a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola kiválóan végzett hallgatóit (1968–1990), illetve a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola kiválóan végzett hallgatóit (1991–1999) és a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola rangelsőit (1992–1999) is. E kötet méltó tisztelgés mindazok előtt, akik létrehozták majd működtették a magyar tisztképzés e fontos intézményét.

**A 372 oldalas, cérnafűzött, keménytáblás, több mint 100 fotóval illusztrált könyv 5100 Ft-os áron kapható a könyvesboltokban, illetve közvetlenül a Zrínyi Kiadótól is, 20%-os helyszíni kedvezménnyel.
(Cím: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/b., Tel.: 06 1 459 5373, e-mail: gyoredina@armedia.hu). (D.Sz.P.)**